

บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาเรื่อง ผลกระทบทางเศรษฐกิจของการขยายเขตสำนักหักบัญชีเชียงใหม่-ลำพูน ได้อาศัยทั้งข้อมูลปฐมภูมิและข้อมูลทุติยภูมิมาศึกษา โดยข้อมูลปฐมภูมิได้จากแบบสอบถามผู้ที่เกี่ยวข้องและการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม รวมไปถึงการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงลึกเรียกเก็บรายวันจากสำนักหักบัญชีเชียงใหม่-ลำพูน ส่วนข้อมูลทุติยภูมิได้จากการรวบรวมของธนาคารแห่งประเทศไทยสำนักงานใหญ่ และสำนักงานภาคเหนือ ทั้งนี้เพื่อใช้ในการคำนวณหาค่าอัตราการหมุนเวียนของเงินในรูปบัญชีเงินฝากกระแสรายวัน ซึ่งมีรายละเอียดการศึกษา ดังนี้คือ

3.1 การคำนวณอัตราหมุนเวียนของบัญชีเงินฝากกระแสรายวัน

เพื่อติดตามผลการปฏิบัติงานภายหลังการพัฒนาระบบการหักบัญชีเขตต่างจังหวัดภายหลังการยกระดับสำนักหักบัญชีจังหวัดทั่วประเทศว่าประโยชน์ที่ท้องถิ่นได้รับเป็นไปตามเป้าหมายหลักมากน้อยเพียงใด ในการศึกษานี้ได้เลือกสำนักหักบัญชีจังหวัดเชียงใหม่-ลำพูน เป็นแหล่งข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยด้วยเหตุผลหลายประการคือ ประการแรก เป็นจังหวัดโครงการนำร่องของแผนงานยกระดับสำนักหักบัญชีจังหวัด ประการที่สอง เป็นสำนักหักบัญชีจังหวัดในเขตภาคเหนือที่มีปริมาณเช็คเรียกเก็บมากที่สุด ประการที่สาม เป็นสำนักหักบัญชีจังหวัดที่ครอบคลุมเช็คเรียกเก็บต่างจังหวัดด้วยคือจังหวัดลำพูน ประการที่สี่ เป็นสำนักหักบัญชีที่มีจำนวนสมาชิกครอบคลุมพื้นที่หลายอำเภออยู่แล้ว และประการสุดท้าย เป็นจังหวัดที่ไม่มีการจัดระบบขนส่งเช็คร่วมระหว่างสมาชิกอย่างเป็นทางการ

ในการวิเคราะห์จำเป็นที่จะต้องทราบหลักการดำเนินงานมาตรฐานของระบบการหักบัญชีเขตต่างจังหวัด แบบ One-day Clearing เพื่อนำมาตรฐานมาเปรียบเทียบกับสำนักหักบัญชีจังหวัดเชียงใหม่-ลำพูน และนำประเด็นข้อแตกต่างดังกล่าวมาหาข้อสรุปผลการศึกษาต่อไปซึ่งหลักการดำเนินงานมาตรฐานของสำนักหักบัญชีจังหวัด พอสรุปได้ดังนี้

หลักการแรก การขยายเขตการหักบัญชีพิจารณาตามความเหมาะสมของความเจริญด้านคมนาคมของแต่ละจังหวัดเป็นหลัก โดยมีเกณฑ์ระยะทางจากอำเภอรอบนอกถึงอำเภอเมืองประมาณ 90 กิโลเมตรหรือใช้เวลาเดินทาง ประมาณ 1 ชั่วโมง 30 นาที

หลักการที่สอง ระบบงานเป็น One-day Clearing ดังนั้น สมาชิกเมื่อรับฝากเช็คจากลูกค้า ก่อนเวลาปิดเคาน์เตอร์ในวันทำการใดจะต้องส่งเรียกเก็บทันทีในวันทำการนั้น ยกเว้นลูกค้านำเช็ค ฝากหลังเวลาปิดเคาน์เตอร์จะถือเป็นเช็ค Too late และจะส่งเรียกเก็บในวันทำการถัดไป หากสมาชิก ใดไม่ดำเนินการตามที่กล่าวถือว่าสมาชิกนั้นไม่ได้ปฏิบัติตามหลักการของระบบงาน One-day Clearing

หลักการที่สาม สำนักหักบัญชีจะแบ่งรอบการหักบัญชีเช็คเป็น 2 รอบ คือรอบเช็คคืน เวลา 9.00 น. และรอบเช็คปกติ เวลา 13.30 น. การประมวลผลผลการหักบัญชีเช็คจะแยกรอบกัน และรวมผลการหักบัญชีทั้งสองรอบหลังรอบเช็คปกติเรียบร้อยแล้ว

หลักการที่สี่ เพิ่มประสิทธิภาพการปฏิบัติงานหักบัญชี โดยนำโปรแกรมเช็ครายฉบับมา ใช้ในการปฏิบัติงานด้านธนาคารสมาชิก และด้านสำนักหักบัญชี โดยสมาชิกทุกสาขาจะต้องบันทึก ข้อมูลเช็คส่งออกและเช็คคืนเข้าโปรแกรมงาน พิมพ์รายงานที่เกี่ยวข้องและบันทึกข้อมูลขึ้นแผ่น diskette พร้อมตัวเช็คที่คัดแยกเป็นมัดรายธนาคารผู้จ่ายส่งให้สาขาหลักเป็นผู้รวบรวมเช็คและข้อมูล เพื่อส่งไปที่สำนักหักบัญชีอ่านแผ่นข้อมูลของธนาคารสมาชิกเข้าระบบงานและประมวลผลผลการหัก บัญชีในแต่ละรอบตามเวลาที่กำหนด

หลักการที่ห้า สำนักหักบัญชีทุกแห่งจะส่งงบพิสูจน์การหักบัญชีให้กับ ธปท. ประจำภาค เพื่อรวบรวมผลการหักบัญชีฐานะสุทธิ และส่งไปให้ ธปท. สำนักงานใหญ่รวบรวมของทุกภาคเพื่อ ชำระดุลสุทธิผ่านระบบบาทเน็ตด้วยระบบ Multilateral Fund Transfer (MFT)

หลักการที่หก สาขาธนาคารสมาชิกใหม่จากอำเภอรอบนอกหรือเรียกว่า สาขาห่างไกล จะบันทึกข้อมูลเช็คส่งออกเข้าโปรแกรมเช็ครายฉบับเฉพาะรอบเช็คปกติ สำหรับรอบเช็คคืนจะส่งรูป ถ่ายเช็คคืนทางโทรสารให้สาขาหลักบันทึกข้อมูลเช็คคืนแทน โดยตัวเช็คจะส่งคืนมาพร้อมเช็คส่ง เรียกเก็บในรอบเช็คปกติที่สำนักหักบัญชี

หลักการที่เจ็ด แต่งตั้งสาขาหลักเป็นผู้แทนธนาคารประจำสำนักหักบัญชีในแต่ละรอบ เพื่อทำหน้าที่เป็นศูนย์รวบรวมเช็คและข้อมูลส่งไปประมวลผลที่สำนักหักบัญชีและบันทึกข้อมูลเช็ค คืนแทนสาขาห่างไกล พร้อมแจ้งผลการเรียกเก็บให้สาขาห่างไกลเพื่อดำเนินการต่อไป

หลักการที่แปด อำเภอรอบนอกอำเภอใดที่มีสำนักหักบัญชีอำเภอ อาจพิจารณาดำเนินการ ต่อไปหรือยกเลิกสำนักหักบัญชีก็ได้โดยพิจารณาตามความเหมาะสมของท้องถิ่นเป็นหลัก ส่วนใหญ่ จะพิจารณาจากปริมาณเช็คเรียกเก็บระหว่างกันภายในท้องถิ่น และระยะทางที่จะต้องส่งเช็คเรียกเก็บ ที่สำนักหักบัญชีจังหวัด (ตั้งอยู่ที่อำเภอเมือง)

ในการศึกษาประสิทธิภาพของสำนักหักบัญชีเชียงใหม่-ลำพูน และผลกระทบทางเศรษฐกิจ ของการขยายเขตการหักบัญชีเชียงใหม่-ลำพูน สามารถแยกพิจารณาผลกระทบต่อธนาคารสมาชิก ผล กระทบต่อลูกค้าของธนาคารผู้นำเช็คเข้าฝากเรียกเก็บ และผลกระทบต่อท้องถิ่นได้ ดังนี้

ผลกระทบต่อธนาคารสมาชิกนั้นสามารถแยกผลกระทบออกเป็น 2 ด้านคือ ผลกระทบด้านบวกและผลกระทบด้านลบ ซึ่งมีผลกระทบแต่ละด้าน ดังนี้

ผลกระทบด้านบวก ได้แก่

ประการแรก ลดต้นทุนการโอนเงินระหว่างสำนักงานใหญ่กับธนาคารสมาชิก เนื่องจากการปรับเปลี่ยนการชำระดุลการหักบัญชีจากที่แต่ละจังหวัดนำเงินเข้าหรือหักบัญชีของธนาคารสมาชิกที่ฝากไว้ที่สำนักงานภาคของ ธปท. หรือคลังจังหวัด เป็นนำไปชำระดุลที่ส่วนกลางผ่านบัญชีสำนักงานใหญ่ธนาคารสมาชิกที่ฝากไว้ที่ ธปท.

ประการที่สอง ลดงานการจัดจ้างพิมพ์เอกสารแบบฟอร์มรายงานต่าง ๆ และลดงานที่ต้องปฏิบัติด้วยมือของพนักงานธนาคาร

ประการที่สาม เพิ่มประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของสมาชิกและการประมวลผลดุลการหักบัญชีมีความรวดเร็ว แม่นยำ และถูกต้อง

ประการที่สี่ ลดภาระค่าใช้จ่ายในการส่งเช็คเรียกเก็บต่างอำเภอและระหว่างจังหวัด เชียงใหม่-ลำพูน ที่ต้องส่งเรียกเก็บทางไปรษณีย์

ประการที่ห้า ลูกค้าใช้บริการของธนาคารและเปิดบัญชีมากขึ้นแทนการเดินทางไปถอนเงินเองที่ธนาคารผู้จ่ายปลายทาง

ประการที่หก สร้างวินัยการส่งจ่ายเช็คของลูกค้าและทำให้สะดวกต่อการปฏิบัติงานของธนาคาร

ส่วนผลกระทบด้านลบนั้น ได้แก่

ประการแรก สำนักหักบัญชีจะมีค่าใช้จ่ายในการลงทุนครั้งแรกเพื่อซื้ออุปกรณ์คอมพิวเตอร์ 2 เครื่อง เครื่องพิมพ์ 2 เครื่อง เครื่องโทรสาร 1 เครื่อง เครื่องสำรองไฟ 1 เครื่อง และโมเด็ม 1 เครื่อง โดยค่าใช้จ่ายดังกล่าวหักจากเงินคงเหลือของชมรมธนาคารที่เก็บจากสมาชิกเป็นรายเดือน

ประการที่สอง ธนาคารสมาชิกบางสาขามีค่าใช้จ่ายส่วนเพิ่มในการซื้อเครื่องคอมพิวเตอร์และเครื่องพิมพ์เพิ่มเติม เนื่องจากเครื่องที่มีอยู่เดิมไม่พอใช้งาน

ประการที่สาม ธนาคารสมาชิกอำเภอรอบนอก ได้แก่ อำเภอเชียงดาว จอมทอง ฮอด และพร้าว และธนาคารสมาชิกจังหวัดลำพูน มีค่าใช้จ่ายเพิ่มในการจัดหาโรงพิมพ์ และเจ้าหน้าที่ของธนาคารเพื่อนำเช็คส่งเข้าหักบัญชีในรอบหักบัญชีปกติ

สำหรับผลกระทบต่อลูกค้าผู้ฝากเช็คเรียกเก็บนั้น สามารถแยกผลกระทบออกเป็น 2 ด้านคือ ผลกระทบด้านบวกและผลกระทบด้านลบ ซึ่งมีผลกระทบแต่ละด้าน ดังนี้

ผลกระทบด้านบวก ได้แก่

ประการแรก ระยะเวลาเรียกเก็บเงินตามเช็คต่างอำเภอที่ลดลงจาก 7-8 วัน เป็น 1-3 วัน ทำให้ลูกค้าสามารถวางแผนการใช้จ่ายเงินได้สะดวก และมีสภาพคล่องมากขึ้น

ประการที่สอง ระยะเวลาเรียกเก็บเงินตามเช็คต่างจังหวัดเชียงใหม่-ลำพูนที่ลดลงจาก 15 วัน เป็น 1-3 วัน ทำให้ลูกค้าวางแผนการใช้จ่ายเงินได้สะดวกและมีสภาพคล่องมากขึ้น

ประการที่สาม ทำให้ลูกค้าได้รับความสะดวกมากขึ้น ซึ่งระบบเดิมหากลูกค้าต้องการใช้เงินด่วนจะต้องเดินทางไปถอนเงินเองที่ธนาคารผู้จ่ายปลายทาง

ส่วนผลกระทบด้านลบต่อลูกค้า นั่นคือ ลูกค้าที่ได้รับเช็คเรียกเก็บระหว่างธนาคารภายในอำเภอเดียวกันจะถอนเงินได้ช้ากว่าระบบเดิม

ผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจของท้องถิ่นนั้น ส่งผลกระทบต่อด้านบวกให้กับเศรษฐกิจของท้องถิ่น ดังนี้

ประการแรก การขยายเขตการหักบัญชีจะทำให้อัตราการหมุนเวียนของเงินในรูปบัญชีเงินฝากกระแสรายวันที่เป็นส่วนหนึ่งของปริมาณเงินในระบบเศรษฐกิจของจังหวัดเร็วขึ้นส่งผลให้ธุรกิจ ท้องถิ่นและประชาชนที่ต้องการใช้เงินมีสภาพคล่องในการจับจ่ายใช้สอย และวางแผนใช้จ่ายได้สะดวกขึ้น

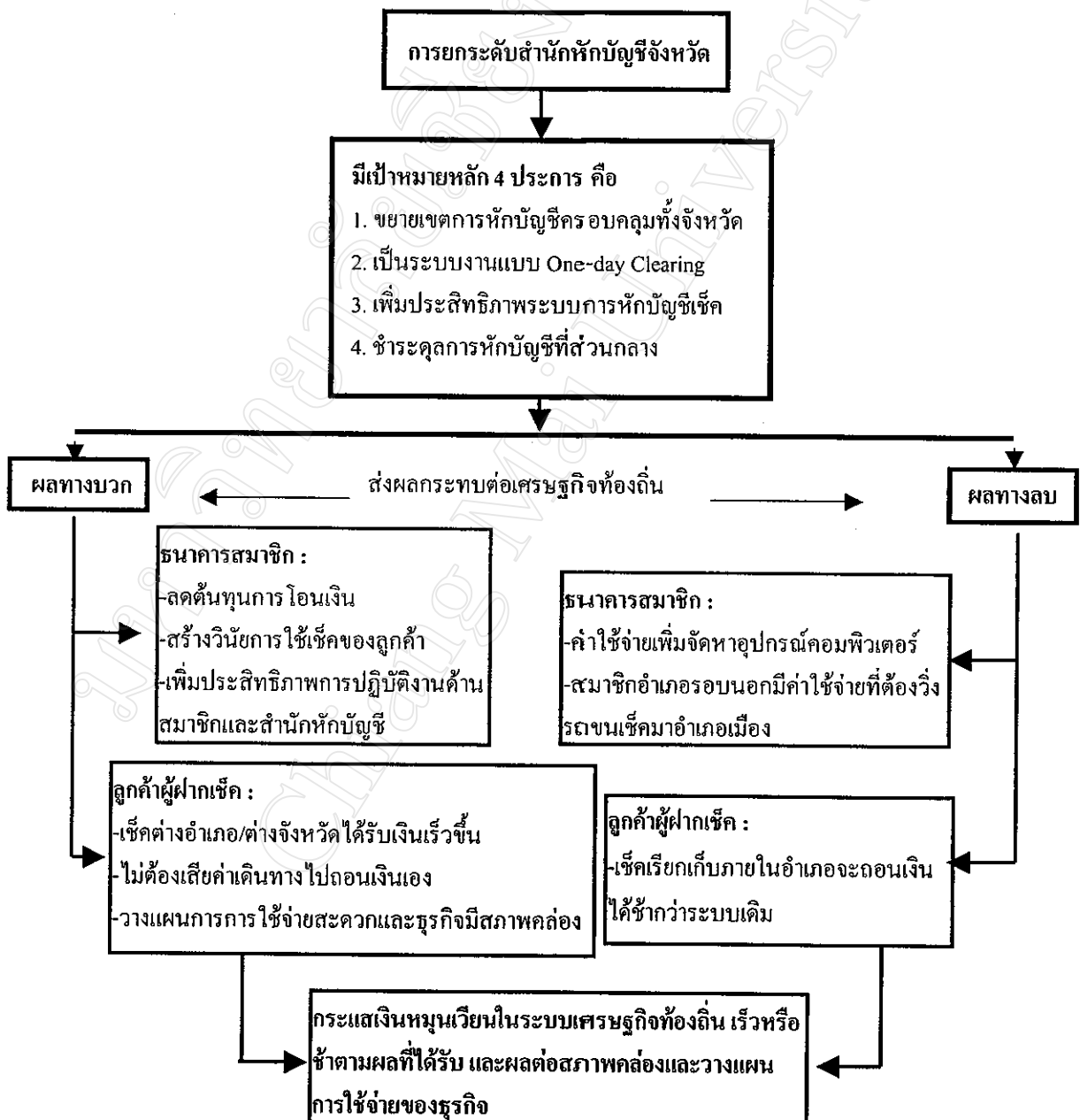
ประการที่สอง ผลของอัตราการหมุนเวียนของเงินที่เร็วจะช่วยเสริมปริมาณเงินในระบบเศรษฐกิจที่เพิ่มขึ้นหรือลดลงตามเป้าหมายได้เร็วขึ้น เป็นไปตามนโยบายการเงินหรือนโยบายการคลังของทางการที่ต้องการความเจริญเติบโตของประเทศอย่างที่มีเสถียรภาพ

เป้าหมายหลักสำคัญของการพัฒนาระบบการหักบัญชีเช็คต่างจังหวัดในส่วนภูมิภาค คือ การขยายเขตการหักบัญชีให้ครอบคลุมพื้นที่การเรียกเก็บเงินตามเช็คต่างอำเภอ เพื่อลดระยะเวลาการเรียกเก็บเงินตามเช็คต่างอำเภอภายในจังหวัดเดียวกันเป็นระบบ One-day Clearing เงินจากการเรียกเก็บตามเช็คนั้นมีการเปลี่ยนมือเร็วขึ้น และสามารถนำเงินที่ได้ไปซื้อขายสินค้าได้อย่างรวดเร็ว มีผลต่อกระแสการหมุนเวียนของระบบเศรษฐกิจดีขึ้น ซึ่งตรงกับที่ วันรักษ์ มิ่งมณีนาถิน หลักเศรษฐศาสตร์มหภาค (2541) กล่าวว่า กระแสการหมุนเวียนของระบบเศรษฐกิจ (The Circular Flow) นั้นถือเป็นรากฐานในการสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับรายได้และผลิตภัณฑ์มวลรวมของชาติ ซึ่งระบบเศรษฐกิจโดยทั่วไปจะต้องมีการซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าและบริการ เงินจะเปลี่ยนมือต่อกันไปเรื่อย ๆ การที่เงินออกจากมือคนหนึ่ง ไปอยู่ในมือของอีกคนหนึ่ง โดยการซื้อขายสินค้าและบริการบุคคลนั้นก็จะมีรายได้ขึ้นมา ดังนั้น ยิ่งเงินถูกหมุนเวียนเปลี่ยนมือในลักษณะดังกล่าวมากครั้งเท่าใดรายได้รวมของทั้งระบบเศรษฐกิจและผลิตภัณฑ์มวลรวมของชาติก็จะยิ่งเพิ่มมากขึ้นเท่านั้น

เนื่องด้วยผลกระทบทางเศรษฐกิจต่อท้องถิ่นจากการขยายเขตการหักบัญชีดังกล่าวยังไม่มีการศึกษามาก่อน ดังนั้น การศึกษาครั้งนี้จึงกำหนดผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นทั้งด้านบวกและด้านลบ

ที่มีต่อผู้ที่เกี่ยวข้องด้านธนาคารสมาชิก ลูกค้าผู้รับเช็คเรียกเก็บระหว่างธนาคาร และท้องถิ่น โดยเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างเป้าหมายหลักและผลกระทบต่อผู้ที่เกี่ยวข้องที่จะมีผลต่อสภาพคล่องของธุรกิจของจังหวัดเชียงใหม่-ลำพูน ดังแสดงในรูป 3.1 ต่อไปนี้

รูป 3.1 ผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจจากการยกระดับสำนักหักบัญชีจังหวัด

ตามรูป 3.1 แสดงการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของเป้าหมายหลักของการยกระดับสำนักหักบัญชีจังหวัดกับผลกระทบด้านบวกและลบของธนาคารสมาชิก ลูกค้าผู้ฝากเช็คเรียกเก็บระหว่างธนาคาร และส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจท้องถิ่นได้ดังนี้

ผลกระทบด้านบวกต่อธนาคารสมาชิกจากการขยายเขตสำนักหักบัญชีเชียงใหม่-ลำพูน นั้น เป็นผลจากเป้าหมายแรก การขยายเขตการหักบัญชีเช็ค ทำให้ธนาคารสมาชิกลดต้นทุนการจัดส่งเช็ค B/C เพื่อเรียกเก็บทางไปรษณีย์ ผลจากเป้าหมายที่สาม การนำโปรแกรมเช็ครายฉบับมาใช้งานด้านธนาคารสมาชิกและสำนักหักบัญชี เป็นการเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน ผลจากเป้าหมายที่สี่ การชำระดุลที่ส่วนกลางช่วยลดต้นทุนรายการโอนเงินระหว่างสำนักงานใหญ่กับสาขาธนาคาร ขณะเดียวกันการขยายเขตสำนักหักบัญชีเชียงใหม่-ลำพูน เกิดผลกระทบด้านลบก็คือ ธนาคารสมาชิกบางส่วนมีค่าใช้จ่ายเพิ่มในการจัดซื้ออุปกรณ์คอมพิวเตอร์ครั้งแรก และค่าขนส่งเช็คมาที่อำเภอเมือง

ผลกระทบด้านบวกต่อลูกค้า หรือประชาชนผู้ฝากเช็คเรียกเก็บจากการขยายเขตสำนักหักบัญชีเชียงใหม่-ลำพูนนั้น เป็นผลจากการขยายเขตการหักบัญชีเช็คและระบบงาน One-day Clearing ทำให้ลดระยะเวลาเรียกเก็บเช็คต่างอำเภอหรือต่างจังหวัด ส่งผลให้ลูกค้าได้รับเงินตามเช็ครวดเร็ว และได้รับความสะดวกโดยไม่ต้องเดินทางไปเบิกเงินตามเช็คที่ธนาคารผู้ส่งจ่ายปลายทาง นอกจากนี้ลูกค้าสามารถวางแผนการใช้จ่ายได้สะดวกและมีสภาพคล่องในการดำเนินธุรกิจ สำหรับผลกระทบด้านลบต่อลูกค้าคือ ลูกค้าที่ได้รับเช็คเรียกเก็บภายในอำเภอเดียวกันจะได้รับเงินตามเช็คนั้นช้าลง สืบเนื่องจากสำนักหักบัญชีเดิมส่วนใหญ่กำหนดรอบเวลาการหักบัญชีเช็คคืนไว้เวลา 16.00 น.ของวันเดียวกับการแลกเปลี่ยนเช็ค แต่ระบบใหม่มีการขยายเขตการหักบัญชีครอบคลุมสมาชิกในอำเภอรอบนอก การแจ้งผลเช็คคืนจะแจ้งไม่ทันในเวลาเดิม จึงต้องกำหนดเวลาเป็น 9.00 น. ของวันทำการถัดจากวันที่มีการแลกเปลี่ยนเช็ค ทำให้ลูกค้าจากที่เคยถอนเงินตามเช็คได้ในเวลา 8.30 น.ของวันทำการถัดไป จะถอนเงินตามเช็คได้ช้าลง หลังรอบเช็คคืน ตั้งแต่ 10.00 น. เป็นต้นไป ทั้งนี้ ลูกค้าจะถอนเงินตามเช็คเร็วหรือช้าขึ้นอยู่กับแต่ละธนาคารว่ามีการปลดเคลียร์ลูกค้าในเวลาใดหลังรอบเช็คคืน

จากความสัมพันธ์ดังกล่าวข้างต้นดังแสดงในรูป 3.1 นั้น จะเห็นว่าผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อธนาคารสมาชิกทั้งด้านบวกและลบไม่ส่งผลโดยตรงต่อระบบเศรษฐกิจของท้องถิ่น เนื่องจากเป็นเรื่องของค่าใช้จ่ายและประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน สำหรับผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อลูกค้าผู้ฝากเช็คเรียกเก็บต่างอำเภอหรือต่างจังหวัดนั้น ส่งผลโดยตรงต่อระบบเศรษฐกิจของท้องถิ่น เนื่องจากทำให้ประชาชนมีเงินจับจ่ายใช้สอยได้รวดเร็วขึ้น มีสภาพคล่องในการซื้อสินค้าและบริการต่อไป ทำให้อัตราการหมุนเวียนของเงินในระบบเศรษฐกิจย่อมดีขึ้นตาม และส่งผลต่อตัวทวีในการทำหน้าที่เพิ่มหรือลดปริมาณเงินในระบบให้เร็วขึ้นตามนโยบายการเงินของ ธปท.

นอกจากนี้ ในการติดตามผลต่อสภาพคล่องของธุรกิจทั้งสองจังหวัดภายหลังการขยายเขตการหักบัญชีเช็คของสำนักหักบัญชีเชียงใหม่-ลำพูน ได้ศึกษา โดยคำนวณหาอัตราหมุนเวียนของเงินในรูปบัญชีเงินฝากกระแสรายวันซึ่งเป็นองค์ประกอบหนึ่งของปริมาณเงินในความหมายแคบ ที่ใช้เช็คเป็นสื่อในการชำระเงินระหว่างผู้จ่ายกับผู้รับเงิน กรณีที่ผู้รับเงินได้รับเงินตามเช็คต่างอำเภอหรือต่างจังหวัด (เช็ค B/C) เร็วหรือช้าก็ขึ้นอยู่กับระยะเวลาการเรียกเก็บเงินตามเช็คของธนาคารที่ผู้รับเงินนำเช็คเข้าฝาก และการขยายเขตการหักบัญชีเช็คที่มีผลให้การเรียกเก็บระหว่างธนาคารเร็วขึ้นจาก 15 วัน เป็นระบบ One-day Clearing นั้น ย่อมมีผลให้การเปลี่ยนมือระหว่างผู้จ่ายและผู้รับเงินตามเช็คเร็วขึ้นด้วย ดังนั้น การศึกษานี้จึงได้อาศัยกรอบแนวคิดจากทฤษฎีปริมาณเงินในรูปสมการแสดงการแลกเปลี่ยนของไอริวิง ฟิชเชอร์ ซึ่งได้เสนอแนวคิดดังนี้

$$MV = PT$$

โดยที่

M = ปริมาณเงิน

V = ความเร็วของการหมุนเวียนของเงิน

P = ดัชนีราคา

T = ปริมาณผลผลิตที่ซื้อขายกัน

ความหมายของสมการคือ ในระยะเวลาหนึ่ง ๆ ปริมาณเงินคูณด้วยความเร็วของการหมุนเวียนของเงิน (Velocity of Money) จะมีค่าเท่ากับมูลค่าที่เป็นตัวเงินของผลผลิตหรือสินค้าและบริการที่ซื้อขายกันในระยะเวลานั้น ตามแนวคิดของนักเศรษฐศาสตร์สำนักคลาสสิกในรูปของสมการแลกเปลี่ยนได้ตั้งข้อสมมติฐานไว้ว่า V และ T คงที่ ดังนั้น การเปลี่ยนแปลงของปริมาณเงินจะไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อระดับรายได้ (ผลิตภัณฑ์) ประชาชาติที่แท้จริง แต่จะทำให้ระดับราคาเปลี่ยนแปลงไปเท่านั้น ทั้งนี้เพราะระดับรายได้ประชาชาติที่แท้จริงขึ้นอยู่กับปัจจัยการผลิตที่แท้จริง (Real Factors)

ในการศึกษานี้คำนวณหาอัตราหมุนเวียนของเงินในรูปบัญชีเงินฝากกระแสรายวันเพียงองค์ประกอบเดียวซึ่งใช้เช็คส่งจ่ายเงินจากบัญชีเท่านั้น ไม่รวมธนบัตร และเหรียญกษาปณ์มาใช้ในการคำนวณ ดังนั้น สมการแลกเปลี่ยนของไอริวิงจึงถูกปรับใช้เพื่อหาอัตราหมุนเวียนของเงินในรูปบัญชีเงินฝากกระแสรายวันที่เปลี่ยนแปลงไปภายหลังการขยายเขตการหักบัญชีเช็ค และข้อสมมติฐานตามแนวคิดของนักเศรษฐศาสตร์สำนักคลาสสิกที่ว่าค่า V และ T เป็นค่าคงที่นั้น จึงกำหนดให้ค่า V และ T เปลี่ยนแปลงได้ ซึ่งมีรูปสมการ ดังนี้

$$V = \frac{PT}{M}$$

โดยกำหนดให้.....

V = อัตราการหมุนเวียนของบัญชีเงินฝากกระแสรายวันต่อมูลค่าเช็คเรียกเก็บสุทธิของ
สำนักหักบัญชีเชียงใหม่-ลำพูน

P = มูลค่าเช็คเรียกเก็บต่อฉบับ

T = ปริมาณเช็คเรียกเก็บสุทธิทั้งหมดของสำนักหักบัญชีเชียงใหม่-ลำพูน

หรือ PT = มูลค่าของปริมาณเช็คเรียกเก็บสุทธิทั้งหมดของสำนักหักบัญชีเชียงใหม่-ลำพูน

M = ยอดคงค้างของบัญชีเงินฝากกระแสรายวันซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของปริมาณเงิน M1

3.2 การเก็บรวบรวมข้อมูล

แหล่งที่มาของข้อมูลและการรวบรวมข้อมูลที่ใช้ในการศึกษา มีข้อมูลที่ใช้วิเคราะห์ ดังนี้

3.2.1 ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) ในการเก็บรวบรวมข้อมูลใช้หลายวิธีด้วยกัน คือ

- การรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการออกแบบสอบถามกับลูกค้าผู้ฝากเช็คของธนาคารสมาชิกที่เป็นสาขาหลัก 16 ธนาคาร ๆ ละ 5 ชุด รวม 80 ชุด และสาขาห่างไกล¹¹ ที่เพิ่มทั้งหมดจำนวน 35 สาขา ๆ ละ 2 ชุด รวม 70 ชุด ดังนั้นจึงมีแบบสอบถามรวมทั้งหมด 150 ชุด โดยเลือกตัวอย่างแบบไม่อาศัยความน่าจะเป็น (Non-Probability Sampling) และเป็นการสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ (Accidental Sampling) ระหว่างวันที่ 29 กรกฎาคมถึงวันที่ 15 สิงหาคม 2544 เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลผลกระทบต่อลูกค้าที่ได้รับทั้งด้านบวกและลบ รวมทั้งขอความเห็นเกี่ยวกับสภาพคล่องของธุรกิจจากการขยายเขตสำนักหักบัญชีเชียงใหม่-ลำพูน
- การรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการออกแบบสอบถามผู้บริหารของธนาคารสมาชิกสาขาหลัก 16 ธนาคาร และสาขาห่างไกลที่เพิ่มทั้งหมด 35 สาขา โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sample) เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลผลกระทบต่อธนาคารสมาชิกที่ได้รับทั้งด้านบวกและลบ รวมทั้งขอความเห็นเกี่ยวกับสภาพคล่องของธุรกิจจากการขยายเขตสำนักหักบัญชีเชียงใหม่-ลำพูน
- การรวบรวมข้อมูลเช็คเรียกเก็บรายวันซึ่งเฉลี่ยประมาณ 5,000-9,000 ฉบับต่อวันของธนาคารสมาชิกสำนักหักบัญชีเชียงใหม่-ลำพูนทั้งหมด 168 สาขา ตั้งแต่เดือนธันวาคม 2543 ถึง มกราคม 2544 และนำข้อมูลเช็ครายฉบับมาคัดแยกธนาคารผู้เรียกเก็บกับธนาคารผู้จ่ายที่อยู่ต่างอำเภอกับสมาชิกวงเดิม หรือต่างอำเภอกับสมาชิกใหม่ หรือต่างจังหวัดระหว่างเชียงใหม่กับลำพูน

¹¹ สาขาห่างไกล ในที่นี้หมายถึง สาขานานาชาติในอำเภอจอมทอง ฮอด พร้าว เชียงดาว และสาขานานาชาติในจังหวัดลำพูน

ทั้งนี้เพื่อต้องการทราบสัดส่วนเช็ค B/C ต่างอำเภอหรือต่างจังหวัด¹² ถือเป็นเช็คส่วนเพิ่มที่ส่งเข้ามาเรียกเก็บผ่านสำนักหักบัญชีว่ามีจำนวนร้อยละเท่าใดต่อเช็คเรียกเก็บทั้งหมด เพื่อใช้สัดส่วนเช็ค B/C ต่างอำเภอหรือต่างจังหวัดในส่วนที่เพิ่มเข้ามาเป็นเกณฑ์หายอดเช็ค B/C ต่างอำเภอหรือต่างจังหวัดรายปีจากข้อมูลเช็คเรียกเก็บรายปี และนำข้อมูลที่ได้ใช้ในการคำนวณหาอัตราหมุนเวียนของเงินในรูปบัญชีเงินฝากกระแสรายวัน

ส่วนเกณฑ์ที่ใช้ในการคัดแยกเช็ค B/C ต่างอำเภอหรือต่างจังหวัดจะใช้วิธีแบ่งกลุ่มตามพื้นที่อำเภอที่ตั้งของธนาคารสมาชิกเดิมกับธนาคารสมาชิกใหม่ของแต่ละอำเภอในจังหวัดเชียงใหม่หรือจังหวัดลำพูน ถ้าเช็คฉบับใดที่ธนาคารผู้เรียกเก็บอยู่ต่างกลุ่มกันกับธนาคารผู้จ่าย เช็คฉบับนั้นก็จะเป็นเช็ค B/C ต่างอำเภอหรือต่างจังหวัด การแบ่งกลุ่มสมาชิกจะแบ่งเป็น 6 กลุ่มคือ กลุ่มแรก ธนาคารสมาชิกสำนักหักบัญชีวงเดิม¹³ 133 สาขา ได้แก่ ธนาคารสมาชิกในอำเภอเมือง สารภี หางดง แม่ริม แม่แตง แม่วาง สันป่าตอง สันกำแพง สันทราย และดอยสะเก็ด กลุ่มสอง ธนาคารสมาชิกในอำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ มี 7 สาขา กลุ่มสาม ธนาคารสมาชิกในอำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่ มี 3 สาขา กลุ่มสี่ ธนาคารสมาชิกในอำเภอพร้าว มี 1 สาขา กลุ่มห้า ธนาคารสมาชิกในอำเภอเชียงดาว มี 1 สาขา และกลุ่มหก ธนาคารสมาชิกในจังหวัดลำพูนทุกอำเภอ 23 สาขา (ยกเว้นอำเภอลี้และอำเภอบ้านโฮ่ง)

- การรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสังเกตการณ์ โดยเข้าไปมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานที่สำนักหักบัญชีเชียงใหม่-ลำพูน (Participate-observation) ระยะเวลา 3 เดือน ระหว่างกลางเดือนธันวาคมถึงกลางเดือนมีนาคม 2544 เพื่อรวบรวมข้อมูลใช้ในการประเมินประสิทธิภาพระบบงานหักบัญชีเช็คของสำนักหักบัญชีเชียงใหม่-ลำพูน

3.2.2 ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) เป็นข้อมูลที่ได้จากการรวบรวมไว้แล้วของธนาคารแห่งประเทศไทย สำนักงานใหญ่และสำนักงานภาคเหนือ ข้อมูลนี้จะนำมาใช้ในการคำนวณหาอัตราหมุนเวียนของเงินในรูปบัญชีเงินฝากกระแสรายวัน ซึ่งได้แก่

ข้อมูลเช็คเรียกเก็บและเช็คคืนรายปีก่อนการขยายเขตสำนักหักบัญชีเชียงใหม่ และสำนักหักบัญชีลำพูน ระหว่างปี 2537-2539¹⁴

¹² เช็ค B/C ต่างอำเภอหรือต่างจังหวัด ในที่นี้หมายถึงเช็ค B/C ที่เรียกเก็บต่างอำเภอระหว่างสมาชิกในจังหวัดเชียงใหม่กับเช็คที่เรียกเก็บระหว่างสมาชิกในจังหวัดเชียงใหม่และลำพูน หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าเช็คข้ามเขต

¹³ เกณฑ์ที่ใช้ในการกำหนดสมาชิกวงเดิมหรือสมาชิกที่เพิ่มเนื่องจากการขยายเขตสำนักหักบัญชีเชียงใหม่-ลำพูน ผู้ศึกษาขอใช้พื้นที่ห้องเดิมเป็นเกณฑ์กำหนด ดังนั้น จำนวนสาขาสมาชิกปัจจุบันที่แสดงในแต่ละกลุ่มอาจจะไม่ตรงกับจำนวนสาขาสมาชิกเมื่อตอนแรกตั้งสำนักหักบัญชีจังหวัดเชียงใหม่-ลำพูน เนื่องจากมีการเปลี่ยนแปลงที่มลค และไม่มีผลต่อการวิเคราะห์ในการศึกษาครั้งนี้

¹⁴ ไม่ใช้ข้อมูลปี 2540 เนื่องจากมีระบบใหม่และระบบเก่าอยู่ในปีเดียวกัน

ข้อมูลเช็คเรียกเก็บและเช็คคืนรายปีหลังการขยายเขตสำนักหักบัญชีเชียงใหม่-ลำพูน ระหว่างปี 2541-2543

ข้อมูลยอดคงค้างบัญชีเงินฝากกระแสรายวันเฉลี่ย ณ วันสิ้นปีของธนาคารพาณิชย์ใน จังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดลำพูน ระหว่างปี 2537-2539 และปี 2541-2543

3.3 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติอย่างง่ายได้แก่ การหาค่าความถี่ ค่าร้อยละ และค่าเฉลี่ย มาใช้อธิบายข้อมูลในเชิงพรรณนา พร้อมกับแสดงตารางประกอบการวิเคราะห์ข้อมูลตามกรอบแนวคิดทางการศึกษา

3.3.1 การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถาม วิเคราะห์โดยคำนวณหาความถี่และคำนวณสัดส่วนร้อยละ (Percentage) และค่าเฉลี่ย (Average)

3.3.2 การวิเคราะห์ข้อมูลเช็คเรียกเก็บรายวัน รวบรวมข้อมูลจากสำนักหักบัญชีเชียงใหม่-ลำพูน ในการคัดแยกรหัสสาขาธนาคารผู้ส่งเรียกเก็บและธนาคารผู้จ่ายที่อยู่ต่างกลุ่มกัน เพื่อหาสัดส่วนเช็ค B/C ต่างอำเภอหรือต่างจังหวัดนั้นค่อนข้างยุ่งยาก เนื่องจากต้องคัดแยกเป็นรายฉบับและมีจำนวนข้อมูลมากถึง 5000-9000 ฉบับต่อวันในช่วง 2 เดือน ประกอบกับสาขาธนาคารมีถึง 168 สาขาในวันเก็บข้อมูล และข้อมูลที่ได้เป็นข้อมูลจากโปรแกรมเช็ครายฉบับ จึงต้องให้ผู้ชำนาญทางคอมพิวเตอร์เขียนโปรแกรมเพื่อถ่ายข้อมูลที่บันทึกไว้ในแผ่น diskette จำนวน 42 แผ่นไปไว้ในโปรแกรม Excel และนำข้อมูลจากโปรแกรม Excel เข้าโปรแกรม Access เพื่อคัดแยกธนาคารสมาชิกที่อยู่ต่างกลุ่มกันตามที่กำหนดไว้ 6 กลุ่ม และนำข้อมูลเช็คที่เรียกเก็บต่างกลุ่มหรือเช็ค B/C ต่างอำเภอหรือต่างจังหวัดมาคำนวณหาสัดส่วนร้อยละต่อเช็คเรียกเก็บทั้งหมด ซึ่งถือเป็นส่วนเพิ่มที่เข้ามาเรียกเก็บเช็คผ่านสำนักหักบัญชีเชียงใหม่-ลำพูน แล้วนำสัดส่วนเฉลี่ยร้อยละต่อเช็คเรียกเก็บรายวันที่ได้ใช้เป็นเกณฑ์ในการหาสัดส่วนร้อยละรายปี เพื่อนำมาใช้ในการวิเคราะห์หาความแตกต่างระหว่างอัตราหมุนเวียนของบัญชีเงินฝากกระแสรายวันต่อเช็คเรียกเก็บที่ไม่รวมเช็คข้ามเขตกับอัตราหมุนเวียนของบัญชีเงินฝากกระแสรายวันต่อเช็คเรียกเก็บที่รวมเช็คข้ามเขตของสำนักหักบัญชี ว่ามีปริมาณมากน้อยเพียงใด เป็นการสนับสนุนทางตัวเลขให้กับข้อสมมติฐานที่ว่า การขยายเขตการหักบัญชีและลดระยะเวลาการเรียกเก็บเช็ค B/C ต่างอำเภอหรือต่างจังหวัด ซึ่งเดิมต้องใช้เวลาเรียกเก็บ 7-8 วัน ให้เหลือเป็นระบบ One-day Clearing นั้นมีผลต่อสภาพคล่องของธุรกิจในจังหวัดมากน้อยเพียงใด

3.3.3 การวิเคราะห์สภาพคล่องของธุรกิจโดยการคำนวณหาอัตราหมุนเวียนของเงินในรูปบัญชีเงินฝากกระแสรายวัน วิเคราะห์โดยนำข้อมูลข้อมูลเช็คเรียกเก็บสุทธิรายปี และยอดคงค้างบัญชี

เงินฝากกระแสรายวันสิ้นปี มาเข้าสู่ตราปริมาณเงินในสมการแลกเปลี่ยนของไอริวিং ฟิชเชอร์ (Irving Fisher) เพื่อคำนวณค่าอัตราหมุนเวียนของเงินในรูปบัญชีเงินฝากกระแสรายวันต่อเช็คเรียกเก็บสุทธิที่ผ่านสำนักหักบัญชีได้ ดังนี้

$$V = \frac{PT}{M}$$

โดยกำหนดให้.....

V = อัตราหมุนเวียนของบัญชีเงินฝากกระแสรายวันต่อมูลค่าเช็คเรียกเก็บสุทธิของสำนักหักบัญชีเชียงใหม่-ลำพูน

P = มูลค่าเช็คเรียกเก็บต่อฉบับ

T = ปริมาณเช็คเรียกเก็บสุทธิทั้งหมดของสำนักหักบัญชีเชียงใหม่-ลำพูน

หรือ PT = มูลค่าของปริมาณเช็คเรียกเก็บสุทธิทั้งหมดของสำนักหักบัญชีเชียงใหม่-ลำพูน

M = ยอดคงค้างของบัญชีเงินฝากกระแสรายวัน(ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของปริมาณเงิน M1)